

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

БУРДІН М. Ю.,
доктор юридичних наук, професор,
проректор
*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

БУГАЙЧУК К. Л.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем наукового забезпечення
правоохоронної діяльності та якості
підготовки кадрів
*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

БЕЗУСА Ю. О.,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри теорії та історії
держави і права
*(Харківський національний університет
внутрішніх справ)*

УДК 347.97

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.1>

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕНЬ В СЛУЖБОВІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ
ЗАСТОСУВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ**

У статті автор проаналізував низку нормативно-правових актів країн Європейського Союзу, які регулюють засади судоустрою і статусу суддів, з метою визначення основних вимог до кандидатів на посаду судді та обмежень, які застосовуються до суддів під час виконання ними своїх службових повноважень. Доведено, що до більшості суддів зарубіжних країн застосовуються вимоги та обмеження, подібні до вітчизняних. Водночас в аналізованих країнах, таких як Польща, Чехія, Румунія, Латвія, Литва, існують певні особливості щодо обіймання посади судді з науковим ступенем та вченим званням, можливості отримання доходу від управління власним майном тощо.

Встановлено, що основними ознаками, що характеризують дані обмеження для суддів є наступні: 1) вони є формально визначеними, тобто закріпленими в нормативних актах; 2) вони є об'єктивно зумовленими, тобто виражають суспільну потребу в їх застосуванні до посади судді, яка характеризується високою суспільною значущістю; 3) вони виступають елементом правового статусу судді; 4) їх недотримання тягне за собою настання певних негативних наслідків для особи, що займає або претендує на зайняття суддівської посади.

На основі проведеного порівняльно-правового аналізу запропоновано напрями вдосконалення чинного законодавства України із зазначених питань, зокрема внесення змін до правил етичної поведінки суддів та заборон щодо використання публічної інформації про суддів у комерційних та рекламних цілях; нормативне врегулювання тлумачення Кодексу суддівської етики, удосконалення змісту Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині відводу/самовідводу судді; прийняття окремого нормативного акта щодо запобігання конфлікту інтересів, який має містити окремі положення з питань його врегулювання у сфері діяльності органів судової влади в позапроцесуальному порядку.

Наголошено на тому, що перспективним напрями подальших наукових досліджень можна визначити аналіз міжнародних стандартів діяльності суддів та їх подальшу імплементацію в національне законодавство України, що позитивно відобразиться на розвитку вітчизняної правової системи.

Ключові слова: *судова система, судоустрій, суддя, обмеження, вимоги, конфлікт інтересів, запобігання корупції.*

Burdin M. Yu., Buhaichuk K. L., Bezusa Yu. O. Normative and legal regulation of limitations in the service activities of judges: foreign experience and possibilities of application in the national legislation of Ukraine

In the article, the author analyses a number of EU legal acts regulating the principles of the judiciary and the status of judges with a view to identifying the main requirements for candidates for the position of a judge and the restrictions applicable to judges in the course of exercising their official powers. It is proved that most judges in foreign countries are subject to requirements and restrictions similar to those in Ukraine. At the same time, in the analyzed countries, such as Poland, the Czech Republic, Romania, Latvia, and Lithuania, there are certain peculiarities regarding the position of a judge with a scientific degree and academic rank, the possibility of receiving income from managing their own property, etc.

It is established that the main features characterising these restrictions for judges are as follows: 1) they are formally defined, i.e., enshrined in regulations; 2) they are objectively determined, i.e., they express the public need for their application to the position of a judge which is characterised by high public importance; 3) they are an element of the legal status of a judge; 4) their non-compliance entails certain negative consequences for a person holding or applying for a judicial position.

On the basis of the comparative legal analysis, the author suggests the ways of improving the current legislation of Ukraine on these issues, in particular, amending the rules of ethical conduct of judges and prohibitions on the use of public information about judges for commercial and advertising purposes; regulatory regulation of the interpretation of the Code of Judicial Ethics, improvement of the content of the Code of Ukraine on Administrative Offences in terms of recusal/self-recusal of a judge; adoption of a separate regulatory act on prevention of conflicts of interest which should

The author emphasises that the analysis of international standards of judges' activities and their further implementation into the national legislation of Ukraine can be identified as promising areas for further scientific research, which will have a positive impact on the development of the national legal system.

Key words: *judicial system, judiciary, judge, restrictions, requirements, conflict of interests, prevention of corruption.*

Вступ. Сьогодні в непростих соціально-економічних умовах значення та роль судової влади набуває особливої значущості для забезпечення стійкості та сталого розвитку країни в умовах воєнного стану.

Здійснення правосуддя, відповідно до статті 2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією, законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Окрім цього слід підкреслити, що судовий захист прав і свобод громадян України, шляхом оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб є невід'ємним правом кожного, що не може бути обмежено навіть під час дії спеціальних правових режимів, відповідно до положень Основного закону держави [2].

Зрозуміло, що відправлення правосуддя здійснюється не якими-то уявними інституціями, а спеціально уповноваженими особами – суддями, які проходять спеціальний відбір, навчання і до яких нормативно-правовими актами і суспільством проявляються особливі вимоги – як до самої особи, так і до порядку здійснення її професійної діяльності.

Під час наукового, та суспільно-політичного аналізу правового статусу судді дослідники, експерти, інші фахівці часто звертають увагу на зарубіжні принципи та стандарти (в тому числі ті, що мають характер обмежень), що встановлені для представників суддівського корпусу, і які, на їх думку, є запорукою ефективності відправлення правосуддя к раїнах Європейського Союзу та інших провідних державах світу. Таким чином питання вивчення змісту зазначених документів з метою імплементації найкращого досвіду в національну практику набуває відповідної актуальності та наукової новизни.

Аналіз останніх наукових праць. За останні декілька років в науковій літературі можна виділити певну кількість наукових праць, які були присвячені питанням правового регулювання вимог до посади судді, стандартам їх етичної поведінки, доброчесності, а також обмеженням, які застосовуються до них під час виконання службових повноважень. Зокрема доцільно виділити роботи О. Верби-Сидор, М. Власенка, А. Грубінка, К. Іноземцевої, М. Руденка, В. Рядинської, О. Снідевича, О. Нор-Хатинської та ін. [3-10].

Разом із цим у вітчизняній правовій науці бракує комплексних праць, що присвячені аналізу вимог до посади суддів, обмежень, які діють по відношенню до них під час проходження служби на відповідних посадах, особливо з урахуванням міжнародного досвіду.

Постановка завдання. Метою статті слід визначити дослідження зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання вимог та обмежень, що діють по відношенню до заняття посади судді, при виконанні суддею службових повноважень, а також визначення напрямів їх імплементації в національне законодавство України та практику діяльності органів судової влади.

Результати дослідження. Відповідно до статті 60 Закону Чеської республіки «Про суди, суддів, державне управління судами та про внесення змін до деяких інших законів» від 01.04.2002 суддею може бути призначений дієздатний громадянин Чехії віком від 30 років, якщо його досвід і моральні якості гарантують, що він виконуватиме свої повноваження належним чином і який погодився бути призначеним на посаду судді конкретно суду. Умовою доброчесності судді не відповідає особа, яка була засуджена за вчинення кримінального злочину і має непогашену судимість. Особа, що претендує на посаду судді також повинна мати магістерський рівень освіти в галузі права, скласти професійний суддівський іспит та успішного пройти процедуру відбору. До професійних суддівських іспитів також прирівнюються адвокатський іспит, випускний іспит юриста, іспит нотаріуса та іспит державного виконавця.

Суддя не може обіймати іншу оплачувану посаду чи займатися іншою прибутковою діяльністю, за винятком управління власним майном, входження до складу житлово-будівельних кооперативів, пайових об'єднань та інших юридичних осіб, основним предметом діяльності яких є забезпечення житлових потреб своїх членів; здійснення наукової, педагогічної, літературної, журналістської, мистецької, спортивної діяльності за умови, що вони не впливають на якість правосуддя та не загрожують незалежності і неупередженості судової влади загалом.

Виконання функції судді несумісне з членством у політичній партії чи політичному русі. Також з дня призначення на посаду і до закінчення повноважень суддя не може займатися підприємницькою діяльністю.

Відповідно до статті 85а суддя зобов'язаний не пізніше 30 червня наступного календарного року подати повідомлення про свої доходи та фінансову діяльність за попередній календарний рік, за винятком доходів із управління власним майном. Повідомлення подається голові відповідного суду. Суддя не повинен подавати повідомлення, якщо він не здійснює прибуткову діяльність (не отримував будь-які доходи) або якщо сума загального річного доходу від цієї діяльності не перевищує 20% його річної зарплати як судді за попередній календарний рік [11].

Законом Чеської Республіки від 05.11.1991 № 451/1991 «Про встановлення додаткових умов для виконання певних функцій у державних органах і організаціях Чеської та Словацької Федеративної Республіки, Чеської Республіки та Словацької Республіки» для суддів також визначені спеціальні умови (обмеження) для зайняття посади подібні до вітчизняних положень люстраційного законодавства. Зокрема, посаду судді не можуть займати особи, що співпрацювали з органами безпеки комуністичної Чехії, займали посади в органах комуністичної партії тощо [12].

Оскільки в Чехії не ухвалено окремого законодавчого акту про запобігання корупції, то антикорупційні обмеження для суддів, в основному, містяться в законі № 159/2006 від 01.01.2007 «Про конфлікт інтересів».

Цей нормативний акт встановлює:

- зобов'язання державних службовців (до яких він відносить й суддів) виконувати свої обов'язки таким чином, щоб не було конфлікту між їхніми особистими інтересами та інтересами, які вони зобов'язані просувати або захищати в силу своїх службових обов'язків;
- обов'язки державних службовців повідомляти про факти, які дають змогу здійснювати громадський контроль за майном, набутим під час виконання функцій держави та іншими доходами, які отримані під час виконання повноважень;
- обмеження іншої діяльності суддів та перелік умов її несумісності із виконанням повноважень;
- відповідальність суддів за порушення конфлікту інтересів [13].

Так суддя зобов'язаний утримуватися від будь-яких дій, в яких його особисті інтереси можуть вплинути на виконання ним своїх функцій. Також він не повинен своїми діями загрожувати суспільним інтересам шляхом: 1) використання свого становища, повноважень чи інформації, отриманої під час їх виконання для отримання матеріальної чи іншої вигоди, переваги для себе чи іншої особи; 2) використання владних повноважень в питаннях, пов'язаних з його особистими інтересами; 3) надання в комерційних рекламних цілях дозволу на використання свого імені або зображення.

Кандидат на посаду судді зобов'язаний припинити підприємницьку діяльність після того, як він приступив до виконання своїх обов'язків, але не пізніше ніж протягом 30 днів з дати їх початку. Якщо з причин, які не залежать від нього, дотриматися цього строку неможливо, то він повідомляє про це уповноважені органи і одночасно вживає всіх необхідних заходів, спрямованих на припинення такої діяльності [13].

В Республіці Польща основні вимоги та обмеження до посади судді регулюються Законом «Про систему загальних судів» від 27.07.2001. Так, на посаду судді загального суду може бути призначена особа, яка: 1) має лише польське громадянство, є дієздатною та не була засуджена за вчинення умисного злочину або умисного фінансового злочину; 2) має бездоганну репутацію; 3) має вищу юридичну освіту Республіки Польща та здобула ступінь магістра або іноземну освіту рівня магістра визнану в Республіці Польща; 4) придатна за станом здоров'я до виконання обов'язків судді; 5) вік від 29 років; 6) склала судовий чи прокурорський іспит; 7) працювала помічником судді 3 роки [14].

Вимоги, зазначені в пунктах 6 і 7, не застосовуються до тих осіб, які: 1) до призначення займали посаду судді адміністративного або військового суду, займали посаду прокурора,

працювали у закладі вищої освіти, Польській академії наук, науково-дослідному інституті чи іншій науковій установі та мають вчене звання професора або вчений ступінь доктора філософії; 2) мали практику адвоката, юрисконсульта або нотаріуса – не менше трьох років.

Суддя не може займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім викладацької, науково-педагогічної або наукової сумарним обсягом не більше повного робочого часу працівників, зайнятих на цих посадах, якщо виконання цієї роботи не перешкоджає виконанню обов'язків судді. Суддям також забороняється займатися будь-якою іншою діяльністю, яка може заважати виконанню суддею своїх обов'язків або вплинути на його неупередженість та об'єктивність.

Іншими обмеженнями для представників суддівського корпусу Республіки Польща є наступні: 1) бути членом правління, наглядової ради або ревізійної комісії юридичної особи, що веде підприємницьку діяльність; 2) входити до складу правління фонду, який здійснює підприємницьку діяльність; 3) мати понад 10% акцій комерційного товариства або акцій, що становлять більше 10% їх статутного капіталу; 4) провадити підприємницьку діяльність за власний рахунок чи спільно з іншими особами, а також керувати нею або бути представником чи довіреною особою у здійсненні такої діяльності.

Відповідно до статті 87 аналізованого закону судді повинні подавати декларацію про майно та доходи протягом 30 днів з дати вступу на посаду судді або призначення на посаду голови суду або заступника голови суду на дату вступу на посаду або призначення, а потім щорічно до 30 квітня станом на 31 грудня попереднього року та протягом 30 днів з дня звільнення судді з посади або звільнення з посади голови суду чи заступника голови суду – з дати звільнення з посади [14].

Деякі обмеження та заборони щодо здійснення правосуддя або зайняття посади судді в Республіці Польща також закріплюються Постановою Національної Ради правосуддя від 13.01.2017 № 25/2017 «Збірник принципів професійної етики суддів».

Так, суддя повинен уникати будь-яких особистих контактів та майнових чи фінансових відносин з фізичними і юридичними особами, а також уникати вчинення дій у приватній, професійній та публічній сферах, які можуть створити конфлікт інтересів і таким чином негативно вплинути на сприйняття судді як неупередженої особи. Суддя не може надавати юридичні послуги та має стримано користуватися соціальними мережами [15].

Цікавим є те, що Національна Рада правосуддя Польщі має право для офіційного тлумачення правил професійної етики. Наприклад, у постанові від 12.12.2018 № 626/2018 вона розтлумачила, що поведінка, яка може підірвати довіру до незалежності та неупередженості судді, є публічним використанням суддею інфографіки, символів, які чітко ідентифікуються або можуть бути ідентифіковані з політичними партіями, профспілками, громадськими рухами чи іншими організаціями, що здійснюють політичну діяльність [16]. Вважаємо це дуже корисною практикою, яка дозволяє належним чином реагувати на порушення суддею правил етичної поведінки та належним чином кваліфікувати його вчинки на етапі дисциплінарного впровадження.

В Румунії відповідно до Закону «Про статус суддів і прокурорів» від 15.11.2022 № 303 на посаду судді може претендувати особа, що відповідає таким умовам: 1) має румунське громадянство; 2) постійне місце проживання в Румунії; 3) повну дієздатність; 4) відсутність судимостей; 5) знання державної мови; 6) придатний до служби в органах судової влади з медичної та психологічної точки зору.

Румунські судді мають право організувати або приєднуватися до місцевих, національних чи міжнародних професійних організацій (спілок) для захисту своїх професійних прав та інтересів, а також можуть бути членами наукових чи академічних товариств, а також як будь-яких юридичних осіб приватного права, що не мають на меті отримання прибутку.

Відповідно до статті 231 розглядуваного нормативного акту суддям забороняється: 1) здійснювати підприємницьку діяльність безпосередньо або через посередників; 2) здійснювати арбітражну діяльність у цивільних справах; 3) бути членом групи економічних інтересів.

Посада судді згідно румунського законодавства несумісна з будь-якою іншою державною чи приватною посадою, за винятком посад науково-педагогічного складу у закладах вищої освіти та Національному інституті правосуддя. При занятті цих посад суддя зобов'язаний утримуватися від будь-якої діяльності, яка передбачає існування конфлікту між їхніми особистими інтересами та суспільними інтересами, що може вплинути на неупереджене та об'єктивне виконання ним професійних обов'язків [17].

Іншими нормативними актами держави та органів судової влади, зокрема, Законом Румунії від 01.09.2010 № 176 «Щодо доброчесності під час виконання державних функцій» та Кодексом етики суддів та прокурорів від 24.08.2005 для суддів встановлені наступні обмеження:

1) Під час виконання своїх обов'язків судді не повинні піддаватися впливу політичних партій та рухів. Судді не мають права агітувати інших осіб за приєднання до політичних формувань, брати участь у зборі коштів для їх фінансування, а також допускати використання свого імені з цією метою.

2) Судді не можуть надавати жодної підтримки кандидату на політичну державну посаду.

3) Судді не можуть використовувати переваги своєї посади для вираження чи демонстрації своїх політичних переконань. Вони також не можуть брати участь у публічних зборах політичного характеру.

4) У разі виникнення конфлікту інтересів судді, відповідно до закону, зобов'язані утриматися від виконання таких повноважень.

5) Сімейні та соціальні стосунки суддів не повинні впливати на рішення, які вони приймають під час виконання своїх посадових обов'язків.

6) Судді зобов'язані не розголошувати та не використовувати інформацію, яку вони отримали під час виконання службових обов'язків.

7) Суддям забороняється брати участь безпосередньо або через інших осіб, в лотереях, азартних іграх або інвестиційних програмах [18].

8) Судді зобов'язані подавати декларації про майно та приватні інтереси в електронному форматі, засвідчені кваліфікованим електронним підписом через електронну систему DAІ. Декларації подаються протягом 30 днів з дати призначення чи обрання на посаду або з дати початку діяльності. Також вони зобов'язані щорічно не пізніше 15 червня кожного року оновлювати такі декларації [19].

Закон Латвійської Республіки «Про судову систему» від 14.01.1993 у статті 51 встановлює наступні вимоги для суддів: громадянин Латвії, володіє державною мовою, має вищу професійну або академічну освіту та кваліфікацію юриста, бездоганна репутація, вік 30 років.

Згідно зі статтею 86 цього ж закону судді можуть вільно вступати до організацій, які сприяють підвищенню їх професійної кваліфікації, захищають їхні права та інтереси. Разом із цим посада судді не сумісна з членством у партіях та інших політичних організаціях, суддя не має права страйкувати [20].

Аналогічно до законодавства Чехії та Румунії в Латвійській Республіці діє окремий закон «Про конфлікт інтересів», який встановлює для суддів додаткові антикорупційні обмеження.

Суддя може суміщати посаду з:

- посадою в профспілці;
- роботою експерта (консультанта), місцем виконання якої є адміністрація іншої країни, міжнародна організація або її представництво;
- посадою в громадській організації, фонді, або в релігійній організації.

Суддя під час виконання своїх службових обов'язків має право приймати подарунки у наступних випадках:

- в рамках державних, офіційних і робочих візитів;
- як представнику власної установи у державні свята та пам'ятні дні.

У розумінні цього закону не вважаються подарунком:

- квіти;
- сувеніри, книги або презентаційні матеріали, якщо загальна вартість отриманих протягом року від однієї особи таких предметів в грошовому еквіваленті не перевищує розміру однієї мінімальної заробітної плати;
- премії чи нагороди, вручення яких передбачено чинними нормативними актами;
- послуги та різноманітні види знижок, що надаються комерційними компаніями, окремими підприємствами та підприємцями і є загальнодоступними.

Судді забороняється розголошувати або використовувати інформацію, що стала йому доступною під час виконання своїх повноважень, для цілей, не пов'язаних з відправленням правосуддя [21].

Згідно із законодавством Литовської Республіки, а саме законом «Про судоустрій Литовської Республіки» суддя не може:

- обіймати інші посади, працювати в інших установах, що мають на меті отримання прибутку за винятком здійснення педагогічної або творчої діяльності;
- отримувати іншу заробітну плату чи прибуток, крім як за виконання повноважень судді, або оплати за педагогічну або творчу діяльність;
- брати участь у діяльності політичних партій, політичних організацій, рухів, фондів, об'єднань;
- бути призваним на строкову військову службу.

Разом із цим суддя може брати участь у роботі комісій (груп) з розробки проектів законів, міжнародних договорів, а також інших правових актів, якщо це не перешкоджає виконанню суддею своїх посадових обов'язків. У порядку, встановленому нормативно-правовими актами, суддя може представляти Литовську державу в міжнародних організаціях.

Не може бути призначена на посаду судді особа, яка не відповідає умовам доброчесності, а саме:

- якщо вона має судимість;
- якщо вона була звільнена з посади судді, прокурора, адвоката, нотаріуса, судового виконавця, працівника поліції або з державної служби за дисциплінарне правопорушення і якщо після цього не минуло 5 років;
- якщо вона зловживає психотропними, наркотичними, токсичними речовинами або алкоголем;
- не відповідає іншим вимогам суддівської етики [22].

Висновки. Дослідження нормативно-правового регулювання вимог до посади судді, правових та антикорупційних обмежень, що застосовуються до нього в процесі виконання посадових обов'язків дозволяє зробити наступні висновки та узагальнення:

1. До посади судді і до особи, що претендує на зайняття такої посади в аналізованих зарубіжних країнах висуваються вимоги та застосовуються обмеження подібні до тих, що встановлені законодавством України. Відповідні обмеження представляються у формі рамок можливої поведінки особи або у формі прямих заборон утримання від певної поведінки під час виконання службових повноважень.

2. Основними ознаками, що характеризують дані обмеження для суддів є наступні: 1) вони є формально визначеними, тобто закріплені в нормативних актах; 2) вони є об'єктивно зумовленими, тобто виражають суспільну потребу в їх застосуванні до посади судді, яка характеризується високою суспільною значущістю; 3) вони виступають елементом правового статусу судді; 4) їх недотримання тягне за собою настання певних негативних наслідків для особи, що займає або претендує на зайняття суддівської посади.

3. Обмеження, що застосовуються до суддів в зарубіжних країнах можна поділити в залежності від критеріїв на декілька видів:

1) За формою вираження: загальні обмеження до заняття посади (сформульовані у вигляді позитивних правил чи стандартів); спеціальні обмеження (як правило формуються

у вигляді дозволених меж поведінки судді при виконанні посадових обов'язків); заборони (сформульовані у формі небажаної поведінки).

2) За сферою регулювання: професійні (як правило, викладені в інституційному законодавстві), етичні (формулюються в етичних кодексах та інших актах з питань доброчесності судді); антикорупційні (встановлюються законодавством із запобігання корупції).

4. За змістом, найбільш розповсюджені обмеження стосуються участі в політичній діяльності, нерозголошенні конфіденційної та службової інформації, заборони здійснювати підприємницьку діяльність, обмеження роботи близьких осіб та недопущення конфлікту інтересів.

5. Основними напрямками за якими слід реалізовувати досліджуваний зарубіжний досвід в національній практиці є наступне:

– закріпити в чинному законодавстві повноваження Вищої ради правосуддя щодо тлумачення та застосування Кодексу суддівської етики, що дасть змогу єдиного застосування нормативних положень при призначенні суддів та здійснення дисциплінарних проваджень;

– розглянути питання щодо послаблення вимог до складання кваліфікаційного іспиту, якщо кандидат на посаду судді має науковий ступінь та вчене звання;

– ухвалити окремий нормативний акт з питань запобігання конфлікту інтересів, що має містити окремі положення з питань його врегулювання в сфері діяльності органів судової влади у позапроцесуальному порядку;

– врегулювати на законодавчому рівні питання щодо заборони використання логотипів, емблем, персональних даних судді в комерційних або політичних цілях;

– закріпити в нормах чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення питання відводу або самовідводу судді, в т.ч. при наявності конфлікту інтересів.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 14.06.2024)

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://ibit.ly/A_JkN (дата звернення 14.06.2024)

3. Незалежність і юридична відповідальність суддів як гарантія верховенства права: монографія / О. Верба-Сидор, О. Овчаренко, Т. Пашук, С. Рабінович; [за заг. ред. П. Рабіновича]. Львів: Сполом, 2019. 388 с.

4. Власенко М. Вимоги щодо несумісності посади судді з іншими видами діяльності: трудо-правовий аспект. *Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2020. Вип. 32. Право. С. 46-52. DOI: <https://doi.org/10.34142/23121661.2020.32.06>

5. Грубінко А. Морально-етичні стандарти в юридичній практиці. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1, С. 6-11. <https://doi.org/10.35774/app2023.01.006>

6. Іноземцева, К.О. Організаційно-правові засади кадрового забезпечення судової системи України: дис. ... д-ра філософії: 081. Суми, 2021. 248 с.

7. Руденко М.В., Овчаренко О.М. Відкритість судової гілки влади та її підзвітність суспільству, як важливі гарантії забезпечення верховенства права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 85-93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/18>

8. Рядінська В.О., Карпушова О.В. Індикатори доброчесності судді: перезавантаження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 610-613. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/151>

9. Снідевич О.С. Привілеї судді та суддівська етика: проблеми співвідношення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 516-519. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/122>

10. Хотинська-Нор О. Етика судді та свобода вираження ним думки в контексті рішень Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 284-289.

11. Zákon č. 6/2002 Sb. Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6#f2273759> (дата звернення 12.06.2024)
12. Zákon č. 451/1991 Sb. Zákon, kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-451> (дата звернення 12.06.2024)
13. Zákon č. 159/2006 Sb. Zákon o střetu zájmů. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-159> (дата звернення 12.06.2024)
14. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych. URL: <https://ibit.ly/IG2ya> (дата звернення 12.06.2024)
15. Uchwała Nr 25/2017 Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 13 stycznia 2017 r. URL: <https://ibit.ly/ERRVI> (дата звернення 12.06.2024)
16. Uchwała Nr 626/2018 Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 12 grudnia 2018 r. URL: <https://ibit.ly/iF-dL> (дата звернення 12.06.2024)
17. Privind statutul judecătorilor și procurorilor. LEGE nr. 303 din 15 noiembrie 2022. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/261399> (дата звернення 12.06.2024)
18. Codul deontologic din 24 august 2005. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/222930> (дата звернення 12.06.2024)
19. LEGE nr. 176 din 1 septembrie 2010 Privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/262743> (дата звернення 12.06.2024)
20. Likums «Par tiesu varu». Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1/2, 14.01.1993. URL: <https://likumi.lv/ta/id/62847> (дата звернення 12.06.2024)
21. Likums «Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā». Latvijas Vēstnesis, 69, 09.05.2002. URL: <https://likumi.lv/ta/id/61913> (дата звернення 12.06.2024)
22. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas 24.01.2002. URL: <https://ibit.ly/PKBAU> (дата звернення 12.06.2024)

